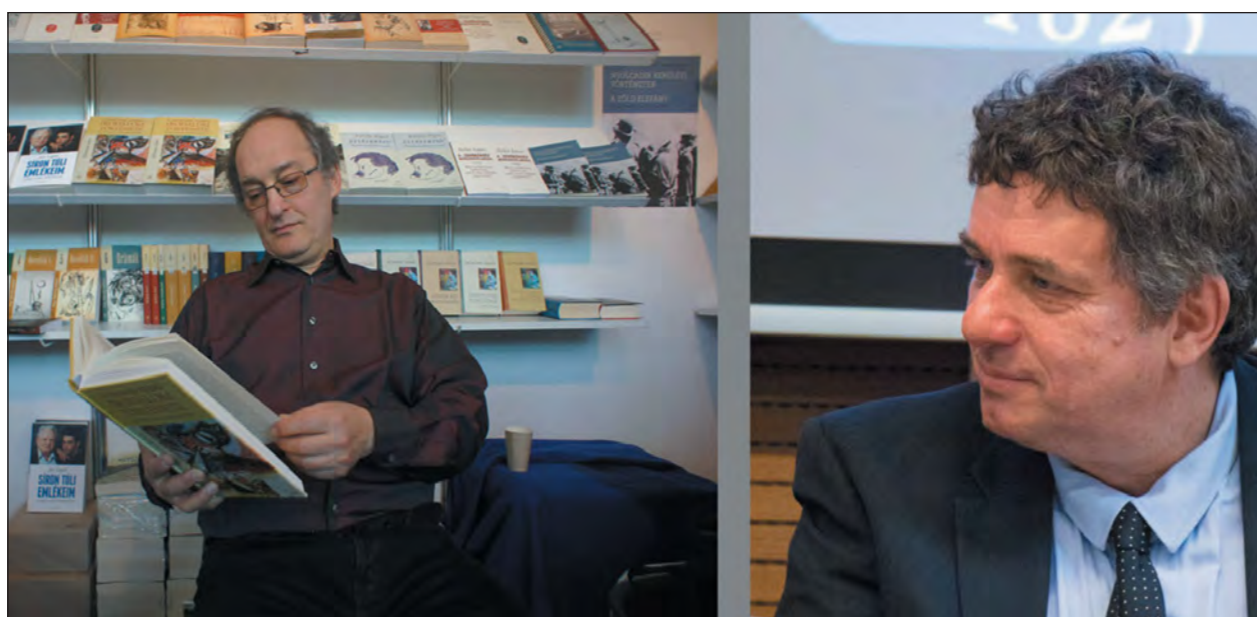

KÖBÁNYAI JÁNOS

Újabb magyar zsidó szellemi nemzedék kezdi az elmenetelést

Turán B. Róbert (1945–2026) és Schweitzer Gábor (1964–2026)

Turán B. Róbert és Schweitzer Gábor

Halál, halál, halál. Temetés, temetés és újra: temetés. Így kezdődött a 2026-os év, aminek még csak az elejénél tartunk. A háborúkban ezrével pusztulnak az emberek a határaink mellett. Ukrajnában s Izraelben. (Ugyanis egy zsidónak az is határos, bárhol éljen is.)

És halál és temetés szaporázza gyilkos járását a legbensőbb közösségünkben is. A magyar zsidó közösségben és a Múlt és Jövő-jében.

Minden halál tragikus, de ezt a tragédiát meghatványozza, ha ez nemzedéki dimenzióban is megszuhint. Ennek az érzékelésre alkalmas a folyóirat, amelynek kötelessége, hogy szerzőitől, szellemi támogatóitól és ügye barátaitól elbúcsúzzon.

Így kényszerültünk elengedni egy egész – utólag megállapítva: egy nagy – nemzedék kezét, akiknek nemcsak a Múlt és Jövő egzisztenciáját, de nivóját is köszönhetjük. (Ember Máriától Heller Ágnesig, Konrád Györgytől Vajda Mihályig, Kardos G. Györgytől Kertész Imréig – mi csoda nagy, túlélő, s a holokauszt traumáit oldani igyekvő generáció. Veszteségükkel, roppant űrhagyásukkal új ügyünk támadt: személyüket és műveiket életben tartani nemcsak az emlékezetben, de a tanításban is.)

S már utánuk jönnek a tanítványok, utódok, akik arra hivatottak, hogy a magyar zsidó szellem hagyományait továbbvigyék és -

adják: Tatár György – és most Turán Róbert, s egy egészen fiatalon tegnap: Schweitzer Gábor. Mi lesz velünk? Hogyan lehet ezt az „Árva”-ságot – ez nem csak egy életünket, traumatikus ittlétünket elemző film címe – túlélni? Amit nehezebb, szövevényesebb elfogadni, mert ez a veszteség és trendje szintén nem ígér hosszú életet. (A folyóirat erre is jó fokmérő-iránytű, pláne ha 37 éves, ami e műfajban idős kornak felel meg.)

Igen, Robi és Gábor, siratunk benneteket, s ennek során magunkat is.

Mindketten ügyünk támogatói voltatok a kezdetektől. Mert ezt nemcsak az írások dokumentálják, hanem a zsidó szellemi (társasági) élet is, amiben a rendszerváltás után felnőttünk, s ami kölcsönösen inspirált bennünket. S még abban is közös a sorsotok, hogy életetek és választásaitok szervesen belenőttek a magyar zsidó szellem éltető humuszába.

Turán Róberttel, a rendszerváltás utáni Magyar Zsidó Múzeum igazgatójával sokat beszélgettünk a feladatainkról. S nem csak egy könyvét adtuk ki – Idefigyelj, folyadék, 1996 – de a folyóiratban is szerepelt.

Schweitzer Gábor többgenerációs begyökerezettségét a magyar zsidó kultúrába nem kell bizonyítani, de még felmutatni sem, anynyira nyilvánvaló édesapja, Schweitzer József rabbi, főrabbi és rabbiszemináriumi igazgató (1922–2015) révén. (Gábor, a hosszú életből is példát vehetnél volna apádtól!)

Beszélgetéseinket, találkozásainkat nem reprezentálja a publikációid száma. (Lehettem volna

ráménősebb. Betegségedről is úgy szereztem tudomást, hogy fél éve egy fontos könyvről kértelek föl, hogy írdal nem recenziót, hanem véleményt mint hiteles tanú. Az azt követő levelezésünk majd érdekes dokumentuma lesz egy halálközeli állapotban élő értelmiségiének.)

Nagyon fogsz hiányozni mind beszélgetőtársként (gyakran a Gárdonyi téri villamosmegállóban), mind a magyar zsidó tudományosság ígéretként (a jogtudomány mellett).

Idén sem zavarta semmi az SS-egyenruhások vonulását a kitörés túrán

Ha február 15., akkor kitörés túra Budapesten, ahol idén is megemlékeztek a szélsőjobboldali szervezetek a magyar és német csapatok 1945-ös kitöréséről a szovjetek által ostromlott Várból. A rendőrök a tiltott önkényuralmi jelképekkel vonuló neonácikat nem, a Széna téren szórólapo-zó fiatal antifasisztákat viszont igazoltatták – olvasható a HVG tudósításáról hírt adó TEV cikkében.

A lap helyszíni beszámolója szerint több ezren terepszínű ruhában, arcot eltakará kendőben, túrabotokkal felszerelve várták a budai Várnál, hogy elinduljon a menet. A szervező becslése szerint körülbelül 4 ezer résztvevő volt.

A rendőrök a Vár körül több egy-egyssel is felügyelték az eseményt, de senkit nem igazoltattak. A 64 Vármegye Ifjúsági Mozgalom és a

Mazsihisz: Tiltakozunk az ellen, hogy évről évre neonáci csoportok masírozhatnak a kitörés napjára szervezett emléktúrán

A Mazsihisz határozott lépéseket vár a végrehajtó hatalom szereplőitől, hogy saját, nyilvánosan vállalt elveiknek következetesen érvényt szerezzenek, olvasható a *Kibic* cikkében.

„A Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetsége (Mazsihisz) méltatlannak és történelmietlennek tartja, hogy a budapesti kitörés évfordulóján szél-

Fotó: YouTube

sőséges csoportok emléktúra ürügyén a náci eszmékhez kötődő demonstrációt szerveznek” – áll a szervezet közleményében, amelyet a kitörés napi emléktúra kapcsán tett közzé.

A Mazsihisz álláspontja szerint „a tragikus katonai akció áldozatainak emléke nem válhat politikai-ideológiai kisajátítás eszközévé, különösen nem olyan környezetben, ahol neonáci jelképek és retorika jelenik meg”.

Mint írják, a „német–magyar csapatok 1945. február 11-i kitörési kísérlete az ostromgyűrűbe zárt Budapestről a második világháború hadtörténetének egyik legtragikusabb fejezete volt. Mintegy 24 ezer katona indult el a budai hegyvidéken keresztül, közülük minden harmadik már eleve sérülten. Parancsnokaik cinikus döntése következtében gyakorlatilag a biztos halálba küldték őket. A német védvonalakat közülük hozzávetőleg hétszáz fő érthette el; a kitörés résztvevőinek túlnyomó többsége – mintegy 97 százaléka – életét veszítette.”

„A halálba hajszolt emberek nem hősök, hanem áldozatok voltak. Ezen az sem változtat, hogy a kitörésben részt vevő magyar alakulatok tagjai között olyanok is voltak, akik korábban tevőlegesen részt vettek magyar civilek – köztük számos budapesti zsidó – meggyilkolásában” – hangsúlyozza közleményében a Mazsihisz.

„Tiltakozunk az ellen, hogy miközben Magyarország Kormánya rendszeresen deklarálja az antiszemitizmussal szembeni zéró tolerancia elvét, évről évre neonáci csoportok masírozhatnak a kitörés napjára szervezett emléktúrán, emlékezetpolitikára hivatkozva. A megemlékezés ezen formája a legkevésbé sem azokat képviseli, akikre hivatkozik. A kitörésben elpusztult tízezrek nem választották a halált, és nem adtak felhatalmazást arra, hogy tragédiájukat szélsőséges ideológiák igazolására használják.”

„A Mazsihisz fontosnak tartja, hogy a budapesti német és magyar védőrség katonai akciójának történeti értelmezése mentesüljön a rátelepedő szélsőséges ideológiai torzításoktól. Ennek érdekében határozott lépéseket várunk a végrehajtó hatalom szereplőitől, hogy saját, nyilvánosan vállalt elveiknek következetesen érvényt szerezzenek” – zárul a közlemény.

Szalay-Bobrovniczky Kristóf: Zsidó honfitársaink a legnagyobbat adták oda, amit csak ember adhat, vagyis az életüket

A Mazsihisz és a Honvédelmi Minisztérium tavaly megkötött együttműködésének értelmében befejeződött az első világháborús emlékműnek, valamint az ismeretlen munkaszolgálatosok központi emlékművének felújítása a Kozma utcai zsidó temetőben. A munkálatokra 22 millió forintot fordítottak. A még rendelkezésre álló 13 millió forintból rendbe teszik a munkaszolgálatos parcellát is, ott a kivitelezés a tervek szerint 2026. március végén fejeződik be.

Az ünnepélyes átadáson Szalay-Bobrovniczky Kristóf honvédelmi miniszter az első világháborús emlékműről szólva így fogalmazott: magyar honvédek lenni 1848 óta nemcsak kötelesség volt, hanem jog is, ez az emlékmű pedig megmutatja, hogy „zsidó polgártársaink milyen komolyan vették ezt a kötelességüket, hiszen több mint 10 ezren adták életüket közös hazánkért”. Hozzátette: hosszan lehetne sorolni közülük a legendás katonákat és a becsületesen helytálló névtelen hősokeket, elegendő most annyi, hogy a legnagyobbat adták oda, amit csak ember adhat, vagyis az életüket.

A munkaszolgálatosok emlékművéről a honvédelmi tárca vezetője azt mondta: a munkaszolgálat mindenekelőtt jogfosztás volt, hiszen zsidó honfitársainktól a szabad Magyarország születésével megadatott jogukat vették el. Ők nem szolgáltak honvédeként, fegyvertelenül álltak az aknamezőkön, éhezve és fázva dolgoztak bányákban, erőfelményeken, erőltetett menetben kísérték őket a halál, hiszen az életükkel nem kellett elszámolni. Hozzáfűzte: sokuk sorsáról ma sem tudunk számot adni, a második emlékmű tehát az ő emléküket őrzi.

„Ez a két emlékmű, amelyek felújítása régi adósságunk volt, annak a jele, hogy a szabad Magyarország tudja és számoltartja, mivel tartozik polgárainak, mivel tartozik az előtűnk járóknak, a most élőknek, és azoknak, akik majd utánunk jönnek” – jelentette ki Szalay-Bobrovniczky Kristóf.

Az ünnepélyes avatáson részt vett Mester Tamás, a BZSH elnöke, a Mazsihisz alelnöke; dr. Nógrádi Péter, a Mazsihisz alelnöke; dr. Frölich Róbert országos főrabbi; Totha Péter Joel tábort főrabbi. Közreműködött Zucker Immanuel főkantor. Az állam részéről jelen volt Vargha Tamás honvédelmi miniszterhelyettes; Szalay-Bobrovniczky Vince helyettes államtitkár; a honvédelmi vezérkari főnök képviselőjében Somogyi Zoltán vezérőrnagy.

Dr. Grósz Andor (képeinken), a Mazsihisz elnöke (aki maga is katonamester: dandártábornoki rangban szolgált katonarvosként) az ünnepélyes avatáson elmondott beszédét így kezdte:

„E két emlékmű nem csupán kő és márvány. Nem csupán történelmi jelkép. Mindkettő a magyar történelem egy-egy fájdalmas, mégis felemelő fejezetéről beszél. Szól a helytállásról, a küzdelemről, a kötelességtudatról. És szól a veszteségről, önfeláldozásról, hősi halálról.”

Mint fogalmazott: „Emberi és erkölcsi kötelességünk, hogy megőrizzük azok emlékét, akik életüket adták a hazáért. A katonáinkat, akik önként vagy parancsra indultak a front-

ra, és a nagy háború világégésében vérüket ontották. A munkaszolgálatosokét, akiket fegyvertelenül, kiszolgáltatottan kényszerítettek a háború gépezetébe, és akiket egyaránt gyilkolt az ellenség tüze és a keretlenség kegyetlensége.”

„Katonaként és zsidó emberként megilletődve állok itt, az emlékművek tövében, a sírok között, ahol meglevenedik a múlt – mondta dr. Grósz Andor. – Itt nyugszik tízezer magyar zsidó hősi halott. Kirajzolódik az első világháború teljes történelme, a diadalmas előrenyomulások és a vesztés csaták. Életet kioltó sebesülések és halálos betegségek.”

„Hőseink neveit olvasva nemcsak katonasorsok jelennek meg, hanem családtörténetek is: apák, akik soha nem tértek haza; fiúk, akiknek helyét örökre üres szék jelezte az asztalnál; testvérek, akiknek emlékét csak egy-egy megsárgult fénykép őrzi.”

A Mazsihisz elnöke kifejtette: „Az első világháborús hősök emlékműve most újra régi méltóságában áll előttünk, mellette magasodik a megalázott, fegyvertelenül szolgálni kényszerített munkaszolgálatosok emlékműve. Az első világháború hősei és a munkaszolgálatosok áldozatai között pedig ott húzódik a magyar történelem legfájdalmasabb törésvonala. Az a pillanat, amikor egy ország, amelyért zsidó katonák tízezrei harcoltak és haltak meg, néhány évtizeddel később megtagadta tőlük a fegyvert, a rangot, az egyenlőséget – végül pedig az emberi méltóságot és az életet is.”

„A két emlékmű két történetről szól, két korszakról mesél, amelyek nem is különbözhetnek nagyobb mértékben egymástól. Mégis összeköti őket egy közös üzenet. Az, hogy a magyar zsidó közösség áldozata a nemzet történetének szerves, kitörölhetetlen része” – jelentette ki dr. Grósz Andor.

A Mazsihisz elnöke rámutatott: „A méltón felújított emlékművek nem pusztán szépen helyreállított kövek. Ezek a kövek kérdeznak. Kérdezik, hogy tanultunk-e a múltból. Kérdezik, hogy felismerjük-e, milyen könnyen csúszik át egy ország a kirekesztésbe. Kérdezik, hogy képesek vagyunk-e ma másként viselkedni, mint elődeink. Éppen ezért ma, amikor e két emlékmű immár megújulva áll előttünk, nemcsak a múltat idézzük fel. A jövő felé is üzenünk. Azt üzenjük, hogy a magyar történelem minden áldozata

számít. Hogy nincs első- és másodrendű hősiesség. Hogy nincs első- és másodrendű hősi halott. Hogy a tisztelet és az emlékezés nem lehet szelektív.”

Dr. Grósz Andor végül köszönetet mondott a honvédelmi miniszternek és mindazoknak, akik munkájukkal hozzájárultak ahhoz, hogy ezek az emlékművek újra méltó módon álljanak. Hozzáfűzte: „Köszönet illeti mindazokat, akik ma itt vannak, mert jelenlétük azt bizonyítja: a múlt nem feledhető, és nem is szabad feledni. Hőseink emléke legyen áldott, seihi-je zihronám livráhá!”

Duved Weiss szellemes kérdése

Jidele Modern rabbinak, a máramarosszigeti jesiva vezetőjének szokása volt tanítványai távozása után a tanházban maradni, és az aznap tanult Talmud-szöveget csendes magányában átismételni.

Az a nap más volt. Szomorúság volt a szívében, aznap hagyta el örökre földi létét Spitz Áron, az iskola bölcs samesza, akivel megoszthatta a Talmud-iskola irányítását és megbeszélhette vele minden gondolatát. Aznap a szokásosnál hamarabb küldte el hallgatóit, hogy a másnapi temetés előkészítésével foglalkozhasson. A temetőbe sietett. A Chevra Kadisa temetkezési egyesület emberei már megmosták és felöltöztették a halottat. A koporsó ott feküdt az asztalon.

Megérkezett néhány ifjú tanítvány, hogy az éjszakát a holttest mellett töltsék örökösöként. Köztük volt Duved Weiss, aki a koporsóhoz lépett, rátette kezét, és így szólt a rabbihoz:

– Kérlek, Mester, mondd meg nekem: mi ez itt? Élet-e vagy halál?

A rabbi meglepődött a kérdésen, és csak annyit mondott:

– Nem akarom megmondani, hogy ez itt élet-e vagy halál!

Duved Weiss nem hagyta magát:

– Miért ne mondhatnád meg?

A rabbi kissé felemelt hangon válaszolt:

– Mert nem akarom neked megmondani és kész!

Ekkor a tanítvány az ott lévő idős Hersch Zwihez fordult, és kérlelni kezdte:

– Kérlek, légy jó hozzám és te mondd meg nekem! Mi ez itt? Élet-e vagy halál?

– Én sem mondhatom meg neked, hogy ez itt élet-e vagy halál – felelt az öreg, és ezután a rabbi mögé állt.

– Miért ne mondhatnátok meg? – makacskodott az ifjú.

– Mert most nem mondhatjuk meg – felelt a rabbi, majd folytatta. – Egyáltalán, minek kell ezt neked tudni?

Erre Duved:

– Mert ha ez halál, összegyűjtöm és megőrzöm szelleme szilánkjait, nehogy vele temessék!

Jidele Modern, mint aki hangosan gondolkodik, mondta:

– „Ne vond meg a jót gazdájától, midőn kezded hatalmában van, hogy megtegyed.” (Péld. 3/27)

Hersch Zwi kilépett a rabbi mögül, és folytatta:

– „Ne mondd felebarátodnak, menj és térj vissza, majd holnap adok, holott van nálad.” (uo. 3/24)

Rabbi Jidele Modern, megadva magát az ifjú kérdésének, magyarázatba kezdett:

– Nézd, fiam! Halottjaink szellemi maradványait nem kell felkutatnod. Nem kell a szellem szilánkjait neked összegyűjtögetned, őrizgetned! Ez áll: „Az igazak – értsd: a lelkek – ösvényei, akár a napvilág, egyre világosabbak lesznek a nappal – értsd: a túlvilág – megszilárdultáig.” (uo. 4/18) Halottjaink szellemei egészükben köztünk vannak: „Szájuk van, és nem beszélnek, lehelet sincs szájukban.” (135. zsolt/16) Mi velük lélegzünk, és ők láthatatlanul közöttünk vannak. Ugyanúgy lesz majd egyszer velünk, amint teveled is. A szellem létezése nem olyan rövid, mint maga az élet... annál sokkal hosszabb!

Tudod, fiam? – folytatta a rabbi. – Ez áll: „Lám, a kérdező megcsalhatkozott, hiszen a válasznak hallatára elterült!” (Jób. 41/1 parafra.) Tudd meg: „Mindent szépen alkotott a maga idejében, az örökkévalóságot is adta szíviünkben anélkül, hogy az ember fölfoghatná azon művet, melyet Isten alkotott kezdetétől végig.” (Koh. 3/11) Nos! Ezért előbb nem akartunk választ adni kérdésedre! Még túl fiatal vagy ahhoz, hogy ezt fel tudnád fogni... már ha bárki egyáltalán fel is tudná fogni...

Szerdóczy J. Ervin főrabbi

Telt házaz premier előtti vetítés a Westendben

Elindult a Mazsihisz Goldmark Clubja

Telt házaz, premier előtti, zárt körű vetítés keretében mutatta be a Mazsihisz a *Marty Supreme* című filmet a Westend Cinema City legnagyobb termében. A hatalmas érdeklődés övezte esemény nemcsak különleges filmélményt kínált, hanem egy új kulturális közösségi kezdeményezés, a Mazsihisz Goldmark Club hivatalos indulását is jelentette.

A vetítésen a friss Golden Globe-díjas **Timothée Chalamet** és **Röhrig Géza** közös alakítását láthatta a közönség. A film az Amerikai Filmintézet (AFI) válogatásában bekerült a tavalyi év tíz legjobb alkotása közé – nem véletlenül: minden képkockája mélyen zsidó és mélyen emberi történetet hordoz.

A bemutató előtt **dr. Grósz Andor**, a Mazsihisz elnöke mondott köszöntőt. Beszédében hangsúlyozta: különös jelentősége van annak, hogy a Goldmark Club vezetését Röhrig Géza vállalta el.

„Kevés olyan alkotó van ma, aki ennyire hitelesen, ennyire mélyről tudja megszólaltatni a zsidó sorsot, a zsidó kultúrát és a zsidó jelenlétet” – emelte ki a Mazsihisz elnöke.

Dr. Grósz Andor felidézte Budapest zsidó kulturális életének történeti gyökereit is, emlékeztetve arra, hogy a város az elmúlt években egyfajta újájszületésnek lehetett tanúja – ám mindez nem előzmények nélkül történt. „Ez a tér emlékeket őriz. Sorsokat. Egy láthatatlan, mégis örökké élő színház szellemét” – mondta a Goldmark Teremhez kapcsolódóan, utalva arra, hogy egykor itt működött az OMIKE Mű-

vészakció, amely a zsidótörvények idején az üldözött művészek egyetlen menedékét jelentette. Beszédében kiemelte: „Az Örökkévalónak hála, ma más idők járnak. Ha Európá-szerre nem is, de Magyarországon biztonságban élhetjük meg zsidóságunkat, vallásunkat, kultúránkat. Az akkori kirekesztést felváltotta a tolerancia és a befogadás. De közösségünk célja ugyanaz maradt: minél többen vegyenek részt aktívan a zsidó kulturális életben, hogy a művészet, az emlékezet és a közösség újra és újra találkozhasson egymással.”

A vetítés előtt Röhrig Géza hangolta rá a közönséget a filmre. Elárulta: a *Marty Supreme*-ben **Béla Kletzki** figuráját alakítja, akit a huszadik század asztalitenisz-világbajnok **Barna (Braun) Viktór**ról mintázott a rendező.

Beszélt arról is, milyen élmény volt együtt dolgozni Timothée Chalamet-val, akit valódi átlénygülő művésznek, verbeli színésznek nevezett. Amikor pedig arról kérdezték, hogy a sokféle alkotói szerep – költő, író, színész – közül minek tartja magát leginkább, válasza egyszerű és egyenes volt: „Költőnek.”

A *Marty Supreme* vetítése egyben zászlóbotás is volt: ezzel hivatalosan elindult a Mazsihisz Goldmark Club, amely a tervek szerint kététenente kínál majd programokat az érdeklődőknek. Színházi előadások, beszélgetések, különleges témájú filmvetítések szerepelnek a kínálatban – ígéri Röhrig Géza, valamint munkatársai: **Deák Andrea** és **Keszthelyi Kinga**.

Zucker-Kertész Lilla

Emlékeoldal

Egy beszéd és visszhangja

Kunmadaras 1994

Az alábbiakban először olvashatnak egy tabutémáról ilyen részletesen kedves olvasóink az Új Élet hasábjain. A beszéd, amelyet elmondtam, önálló életre kelt. Az avatást követő napon felhívott az egyik ott jelen volt madarasi származású zsidó ember, és „nagylelkűen” annyit mondott: eltekint a feljelentéstől (?).

Az egyes reagálásokban, cikkekben, riportokban, beszédekben, levelekben stb. fellelhetők a jelenlegi jellemző magyarországi zsidó magatartásformák: a szilárd identitástudat vagy annak keresése, az asszimilációkészség, de talán mindekenélőtt – a félelem.

Kardos Péter

A vérvád

A vád, hogy a zsidók keresztény gyerekeket ölnek s vérüket rituális célra használják, két évezredre tekint vissza.

1946 (!) májusában abban a változatban éledt újjá a budapesti Teleki téren, hogy zsidó hentesek gyermekek húsából készítenek virslit és kolbászt. Ez a rémhír, amelyet a volt nyilasok politikai okokból terjesztettek, Kunmadarasra is eljutott.

Május 21-én a heti piacon reggel nyolc óra tájban egy Kabai Tóth Eszter nevű írástudatlan parasztaszszony rátámadt Kuti (Klein) Ferenc tojás-baromfi kereskedőre azzal a váddal, hogy „a zsidók kolbászt csinálnak gyerekekből”. Kitért a pogrom. Kuti Ferencen kívül a pogromnak még két halálos áldozata volt: az egyik Rosinger József, akit Karcag felé menekülve vernek agyon a vasúti pályamunkások, és Neuländer Ferenc. A pogrom végső mérlege három halott, nyolc súlyos és mintegy tucatnyi könnyű sérült.

1994. október 30-án a település mártíremlékművet emelt a második világháború áldozatainak. A Mazsihiszt Zoltai Gusztáv ügyvezető igazgató és Kardos Péter túlélő főrabbi képviselte. A főrabbi beszédét változtatás nélkül közöljük.

A beszéd

Büszke vagyok és félek! Büszke vagyok arra, hogy zsidó vagyok, büszke arra, hogy magyar zsidó vagyok – s félek, mert Kunmadarason vagyok...

*

A magyar zsidóság ebben az esztendőben a fél század előtti tragédiára emlékezik...

Emlékműveket avatunk, szobrokat koszorúzunk. Márványból készült falakra neveket vésetünk, s ezt kinevezük megölt testvéreink sirjának – mert a krematóriumok füstjéhez nem járulhatunk, a gázkamrák falainál nem ültethetünk virágot.

Az 50. évfordulón megemlékezünk azokról, akik életük kockázatásával embereket mentettek, s beszélünk azokról, akik embereket öltek...

Megemlékezünk azokról, akik megosztották kicsiny lakásuk egy zugát az üldözöttel, s beszélünk azokról, akik betörték az üldözött lakásába, és kifosztották azt...

Megemlékezünk azokról, akik a halálmenetből elfogadták a kétségbeesett édesanya által átadott pinciny gyermeket, hogy legalább ő élje túl a borzalmak idejét, s beszélünk azokról, akik később azt kiabálták, hogy a zsidók keresztény gyerekek vérért veszik és isszák...

*

Az elmúlt esztendőben számos emlékművet avattam...

Volt olyan, amelyen egy kőből

formázott katonasipka volt, volt olyan, amelyen kettétört kard...

Volt olyan, amelyen kereszt, volt olyan, amelyen Dávid-csillag.

De valamennyi a hősökre vagy a holokauszt mártírjaira emlékeztetett.

*

Büszke vagyok és félek! Büszke arra, hogy zsidó vagyok, büszke arra, hogy magyar zsidó vagyok. Félek, mert Kunmadarason vagyok...

*

Ez az emlékmű egészen másról szól...

Ha én terveztem volna – kérdőjel formájú lenne, a másik része egy óriási felkiáltójel!

Igen! Az első a kérdések helye. Gyakran halljuk manapság: bűnbánat nélkül nem lehet bűnbocsánat.

Az első kérdés önmagától adódik: vajon a bűnbánat állította-e ezt az emlékművet?

A másik kérdés: kinek van joga megbocsátani?

Nekem, a magyarországi zsidóság küldöttének van-e jogom megbocsátani Neuländer Ferenc nevében? Annak a Neuländer Ferencnek a nevében, akit miután visszavert a gázkamrák árnyékából, félgyonverték, majd belehalt sérüléseibe...

Jogom van-e megbocsátani Rosinger József nevében. Aki egyedül jött vissza népes családjából, s azon a májusi napon innen menekült, szaladt, futott Karcag felé, s a vasúti pályamunkások vasrudakkal agyonverték...

Jogom van-e megbocsátani Klein Ferenc nevében, akinek a házához vagy 300 „hős” ment el, hogy meglinceseljék. S amikor elterjedt a hír, hogy pisztolya van, a „hősök” nem mertek bemenni. Rendőröket hívtak, akik ahelyett, hogy szétszalták volna a csőcseléket, bementek, s amikor meggyőződtek róla, hogy nincs pisztolya, ezt a gyűlevészek tudomására hozták – akik ezután betörték és agyonverték őt.

*

Büszke vagyok, hogy zsidó vagyok, de félek, mert Kunmadarason vagyok...

*

S mindez, amiről szoltam, két, azaz kettő esztendővel a holokauszt után...

Jogom van-e megbocsátani azok nevében, akik szinte csontvázzá fogyva tértek vissza IDE, ebbe a faluba, amelyről azt hitték, hogy nemcsak szülőföldjük, de HAZA-JUK is.

Félek erre válaszolni, félek, mert Kunmadarason vagyok...

*

Érzem, hogy itt, ennél az emlékműnél el kellene mondanom a Kádist, a zsidó halotti imát. Nem tudom! Képtelen vagyok!

Jesajás próféta szavai lüktetnek az agyamban és a szívemben:

„Ha maró lúgban mosakszol is, és tékozlod magadra a szappant, akkor is folt marad előttem a bűnöd.” Van a Szentírásban egy párbeszéd Isten és az ember között:

– Hol van a testvéred, Ábel? – kérdi Isten.

– Örzője vagyok én a testvéremnek? – kérdezi Káin, a világ első gyilkosa. És a bélyeg ott maradt a homlokán.

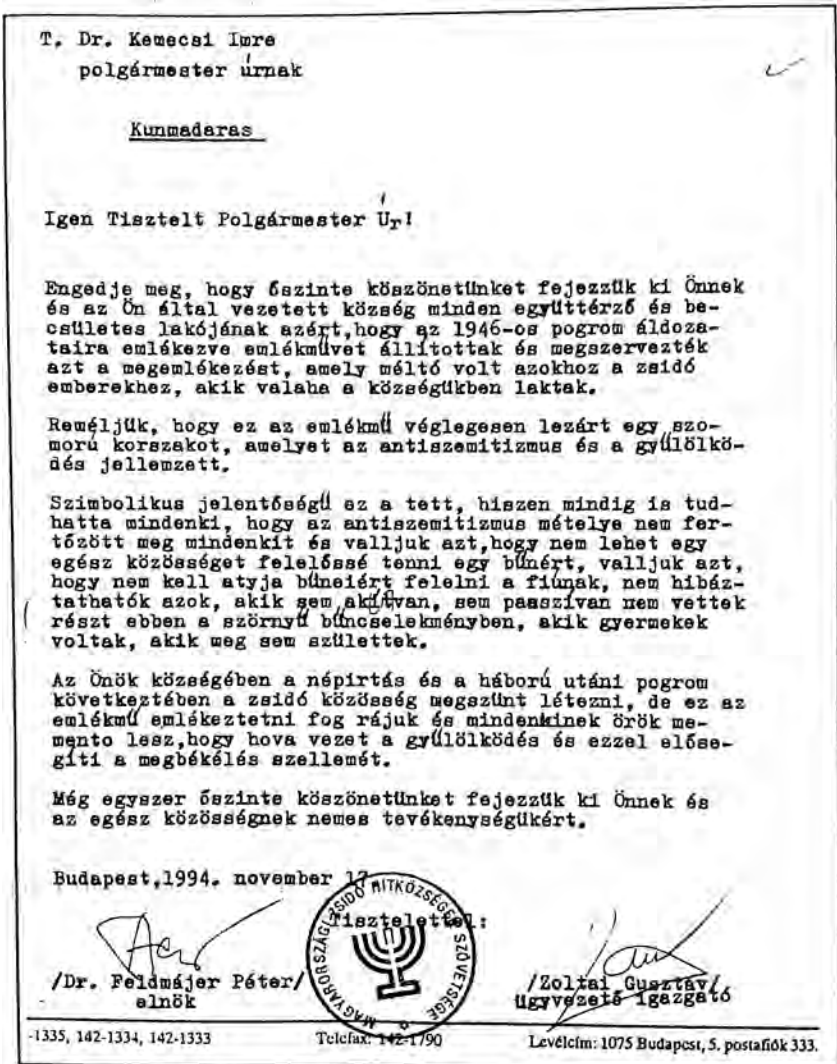
Ez a bélyeg örökre odakerül minden gyilkos homlokára – eltávolíthatatlanul, letörölhetetlenül.

Ezt öröklik mindazok is, akik nem öltek, csak nézték, csak benn voltak a tömegben, csak kiabáltak, csak uszítottak, csak nem tettek semmit, hogy ne történjék meg, ami megtörtént. Káin-bélyeg! Eltávolíthatatlanul, letörölhetetlenül! Jön a halottak napja! Menjete ki a zsidó temetőbe is, és tegyetek egy-egy szál virágot arra a mártíremlékműre, amely egykori honfitársaitok emlékét őrzi!

*

De mi történt a pogrom után?

Egy hivatalos akkori jelentésből idézek: „A pogrom után a Független Kisgazda Párt pártközi értekezletet hívott össze, ahol Takács Gergely elnökölt, és az FKP nevében azt a javaslatot terjesztették elő, hogy az eseményeket sajnálják, de a zsidóknak hat órán belül el kell hagyniuk a falut. Miután ezt néhányan elleneztek, az FKP 24 órára módosította a határidőt.”

Ami ezután következik – talán a legjellemzőbb a korra, amelyről szólok. A végleges határozat szó szerint: „Felszólítja továbbá az értekezlet Kunmadaras község zsidó lakosságának azt a részét, amelyik nem hajlandó beilleszkedni a község demokratikus életébe, hogy saját maguk érdekében a falut hagyják el.”

Vagyis a pogromért nem annak végrehajtói, hanem az áldozatai a felelősek.

*

Tisztelt Hölgyeim és Uraim!

Engedjék meg, hogy most már ne csak féljek – de undorodjam is.

A fogadás

Az esemény után a polgármester fogadást adott a megjelentek tiszteletére, amelyen meglehetősen éles vita alakult ki a főrabbi és néhány helyi lakos között.

– Bocsánat, főrabbi úr, de ön az előbb azt mondta itt, hogy mi gyilkosok vagyunk.

– Bocsánat, ha félreérthetően fogalmaztam, tudniillik azt akartam mondani, hogy ha bárhol a világon magyar származású túlélővel találkoznak, és elmondják nekik, hogy Kunmadarasról vannak, sajnos mindig ez a történet fog beugrani neki.

Hazudnék, ha azt mondanám, hogy könnyek között búcsúztak tőlünk, viszont az történt, hogy Zoltai Gusztáv és jómagam testőreink biztatására gyorsan beugrottunk a kocsiba, ők bekapcsolták a szirénát, és megszegve a KRESZ szabályait, nagyobb sebességtűléssel hagytuk el a községet.

Azóta sem kínáltak meg, nem is számítottam rá, diszpolgári címmel.

Hogy hány emberrel ütötte ki a biztosítékot a mi oldalunkról mindaz, ami 1946-ban történt, arról többek között Pelle János (Vérvád, hisztéria, népitétel) és Závada Pál (Egy piaci nap) írt könyvet.

A beszéd utóélete a Síp utcában

Dr. Feldmájér Péter Mazsihiszt-elnök reagálása

Az egyik feljelentőnek – lévén hitközségi alkalmazott – dr. Feldmájér Péter, a Mazsihiszt elnöke válaszolt.

Ebből idéznék.

„Én nem akarom azt, hogy cenzúrázzam a zsidó közelet szereplőinek beszédét.

Ami a részletes tartalmi elemzést illeti, az első részben azt hiszem, semmiféle kifogás nem található, hiszen beszél az üldözöttekről, az embermentőkről, a gyilkosokról, és az arányait tekintve talán túlzottan is kiemeli az embermentés motívumát.

A második rész leíró jellegű, a harmadik rész pedig költői kérdéseket tartalmaz, hogy vajon van-e joga a beszédet mondónak megbocsátani akkor, amikor megtörténtek azok a szörnyűségek, amelyek megtörténtek.

Valóban problematikus az a szónoki fordulat, amikor azt mondja a főrabbi úr, hogy ő képtelen elmondani a Kádist ennél az emlékműnél, de hát mi sem bizonyítja jobban, hogy ez szónoki fordulat volt, mint az, hogy utána mégiscsak elmondták itt a halotti imát.

A következő részben valóban hivatkozik arra, hogy a Káin-bélyeg rajta van a gyilkosokon, de ez nem azt jelenti, hogy az összes kunmadarasi lakoson ott lenne a Káin-bélyeg, hiszen a beszéd egyértelműen megjelöli, hogy kiken maradt ott örökre és letörölhetetlenül: a gyilkosok homlokán, és azoknak a homlokán, akik nem öltek, csak nézték, akik a tömegben voltak, akik kiabáltak, akik uszítottak, akik nem tettek semmit, vagyis közönyösek voltak.

Nem sértő tehát ez a szöveg a falu lakóira, nem sértő ez a szöveg a ma élőkre, kizárólag azokra vonatkozik, akik akkor éltek, azokra vonatkozik, akik aktívan vagy passzívan részt vettek ebben a szörnyű bűncselekményben. Szónoki szövegről lévén szó, nem szívesen hivatkozom jogi dolgokra, de a büntetőjog ismeri a mulasztással elkövetett bűncselekményt, például a segítségnyújtás elmulasztását, így volt ez Kunmadarason is, és senki sem mert segítséget nyújtani.”

*

A lényeg: mindez felszabadulunk után történt.

Ezért emigrált sikerei csúcsán a legnagyobb magyar neveltető, Kabos Gyula

Kabos Gyula rengeteget dolgozott és szinte agyonhajszolta magát, ám anyagi nehézségein így sem tudott úrrá lenni. 1939-ben nagy reményekkel érkezett Amerikába – de keservesen csalódnia kellett.

1939. február 1-jén az angliai Southampton kikötőjében a francia hajózási társaság egyik óceánjárója várakozott. A Le Havre-ból induló *Paris* fedélzetére huszonnégy utas-társával együtt itt szállt fel egy 51 éves magyar férfi is. Kabos Gyula – vagy ahogyan a hajó utaslistáján szerepel: Jules Kabos – feleségével, Marie Kabossal (azaz Puhalog Máriával) egy hét múlva, 1939. február 8-án érkezett meg New Yorkba. A hajótársaság dokumentumai szerint öt-hat hónapig terveztek maradni, de a színész soha nem tért vissza Magyarországra: két év múlva, 1941-ben New Yorkban meghalt, írja **Bálint Lilla** a *Dívány* portálon.

Első fel-, azaz lelépés

Kabos Gyula nem egykönnyen szánta rá magát, hogy elhagyja Magyarországot. A budapesti zsidó családban Kann Gyula néven született komikus titokban járt színiiskolába: bár szülei könyvelőnek szánták és kereskedelmi iskolába küldték, hamar megigézte a színház világa. 1902-ben lépett először színpadra a Népszínházban, s ahogy emlegette, ez valójában nem fellépés, hanem „lelépés” volt: egy operettben a lámpavívót játszotta, de izgalmasabban a zenekari árokba lépett, ott pedig a brácsásra esett. „Szóval mindjárt a pályakezdeten azt csináltam, ami később is megmaradt szerepkörömnek: tragikus figurát alakítottam. Komikus volt, mert nevettek az emberek – tragikus volt, mert úgy megütöttem magam, hogy utána két hétig nyomtam az ágyat” – mondta később.

Irigyelte karakteres arcú kollégáit

Első színpadi sikereit Szabadkán aratta. Zombor és Nagyvárad után visszatért Budapestre, ahol a Király

Amerikában nem jutott filmszerephez a legnagyobb magyar neveltető
Forrás: Arcanum adatbázis (*Színházi Élet*, 1936)

Színházban és a Fővárosi Orfeumban, valamint különböző kabarészínházakban lépett fel. Saját bevallása szerint fiatal színészként irigyelte karakteresebb megjelenésű kollégáit, akiknek „nagy orruk vagy valami más torzságuk” volt: „...amint beléptek a színpadra, az emberek már nevettek. Ez így nagyon könnyű lehetett, és én kétségbeestem, mert akkoriban egészen rendes, szabályos gyerek voltam.”

Bántotta, hogy a közönség nem veszi komolyan

A közönség hamar megszerette a csetlő-botló kisember figuráját, amely rendszerint szereposztáskor neki jutott. A komikusszerep egyfelől gyorsan népszerűvé tette, másrészt viszont skatulyának is bizonyult, amiből később sok keserősége is származott. Tolnay Klári elevenítette fel róla az alábbi történetet.

Amikor a Kabos által alakított sugó az egyik jelenetben megtudja, hogy az unokája meghalt, egy francia sanzonnal búcsúzik tőle. „Szerepe szerint leült a sugólyukra, és úgy énekelte a dalt. Biztos sikert várt tőle. A bemutatón a közönség már akkor mosolygott, amikor Kabos kiült a sugólyukra, majd végignevette és megtapsolta a dalt. Kabos kijött a

színpadról, csurgott a könnye: Nem megy – mondta, és átölelte a vállam. – A közönség nem vesz komolyan.”

1919-ben Nagyváradon feleségül vette Puhalog Máriát, aki hadiözevegként egy kislányt hozott a házasságba. Hamarosan megszületett közös gyermekük, István, Kabos pedig az 1920-as években a Vigaszínház és a Fővárosi Operettszínház színpadán játszott. Ez utóbbinak rövid ideig az igazgatója is volt, ám amikor kollégái gázsiját jelentősen csökkentette, meglehetősen népszerűtlenné vált köztük. Anyagi csődbe jutott, s ebből akkor sem tudott kilábalni, amikor keresett filmszínészé vált.

Hiába volt a legfoglalkoztatottabb színész, anyagi gondokkal küzdött

Kabos Gyula a 30-as évek filmvígjátékainak legnagyobb sztárja volt. A *Hyppolit*, a *lakáj*, a *Meseautó*, az *Ez a villa eladó* és a *Nászút féláron* a mai napig népszerűek. Nyolc év alatt, 1939-es emigrációjáig, negyvenöt-ször forgatott. Rengeteget dolgozott, kávé és cigarettaért élt, alig aludt, de az anyagi biztonságot nem tudta előteremteni: „Őt esztendeje se éjjelem, se nappalom. Őt

évvel ezelőtt támadt az a szerencsétlen gondolatom, hogy talán nekem sikerülhet valami nagyobb dolog. Akkor vettem át az Operettszínházat – és megbuktam. Körülbelül 200.000 pengő adósság származott belőle. Azt nyögöm, és nem tudok kilábalni belőle” – nyilatkozta 1934-ben.

Nem akart Amerikába menni

Sikereinek híre az 1930-as években a tengerentúlra is eljutott. Többször hívták Amerikába, de Kabosnak – ahogy 1936-ban a *Színházi Életnek* fogalmazott – „nem volt elég lelkiereje aláírni a szerződést”.

„Isten tudja, hogy miért nem. Itt születtem ebben a városban, itt lettem valaki, itt szeretnek az emberek és szívesen nevetnek rajtam.”

Rendkívüli népszerűségét jól jelzi, hogy 1935-ben a *Déliab* közönségszavazásán ő lett a legnépszerűbb férfi színész, Jávör Pált is megelőzve; 1937-ben pedig 15 (!) filmben játszott.

A közönség imádta a Kabos által megformált ügyefogyott figurákat, s nem zavarta az sem, hogy a színész többször célozgatott rá: alaptermészet egyébként a legkevésbé sem vidám: „En egy nagyon szomorú ember vagyok, csak mániákusa vagyok a vidámságnak, és addig nem nyugszom, amíg nevető arcokat nem látok magam körül. De különben is, ma jókedvet csinálni – kötelesség, és akkor is nevetni kell, ha sírni szeretnék” – mondta 1934-ben.

Féltette a fiát

Az elharapózó antiszemitizmus és az anyagi nehézségek miatt 1938-ban mégis rászánta magát az amerikai útra. A zsidótörvények kimondták, hogy a szellemi szabadfoglalkozású pályák mindössze húsz százalékát tölthetik be zsidók, megszapordtak az antiszemita támadások, a színész pedig féltette a fiát: Istvánt Angliába küldte, s feleségével együtt 1939 januárjában ő maga is elhagyta Magyarországot. Néhány hét angliai

tartózkodás után szálltak fel a Paris fedélzetére, Kabos magával vitte három filmjét, anyagot biztosítva előadóestjeihez.

„Istenem, de szép volna ott tölteni a nyarat!”

Amerika nem várta tárt karokkal, ezért alkalmi fellépéseken szórakoztatta az emigráns magyar közönséget. Filmszerepet viszont nem kapott. Bizonyára úgy kalkulált, hogy néhány évig marad Amerikában, anyagilag egyenesbe jön, majd a háború végeztével visszatér Magyarországra. Az amerikai karrier azonban nem indult be, Angliában tanuló fiát pedig mindenképpen támogatni akarta. „Kedveseim, lent voltunk most egész St. Louis-ig, de nem volt nagyon érdemes. Ez az egész túra csak annyit jelentett, hogy tudtunk Pistának egyszer 100 dollárt, egyszer 80 dollárt küldeni, és a mi részünkre további 350-400 dollár jövedelmezett, és mondjuk az 5 heti ellátást. Szóval semmit! Ennyit odahaza krumplikapálással is meg lehet keresni” – írta keserűen 1940-ben. Többi leveléből is a reményvesztettség árad: „Éjjel nappal utazunk, szörnyű munka, és sehol semmi. (...) Mi újság? Voltatok már Siófokon? Istenem, de szép volna ott tölteni a nyarat!”

„...csupa feljelentő, áruló ez mind. Egymást megölnék egy kanál vízben. Itt akartam én, naiv lélek, magyar célra pénzt összehozni és hazaküldeni, úgy örültem, milyen szép lesz, de ezek mindent megakadályoznak” – panaszkodott.

Elrontott sírfelirat

A megfeszített munka, a honvágy és a kudarcok megtették hatásukat egyébként is kizsigerelt szervezetére. Egy brooklyni színházban infarktot kapott, de utána sem tartotta be az orvosok által javasolt pihenőt. Harmadik szívrohama vitte el 1941. október 6-án, 53 éves korában. Egy New Jersey-beli kisvárosban, Emersonban temették el, nevét pedig tévesen Kobas Gyulának írták. 1996-ban temették újra Budapestre.

Díszdoktorává avatta a Zeneakadémia a 100 éves Kurtág Györgyöt

Díszdoktorává avatta a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem századik születésnapja alkalmából **Kurtág Györgyöt**, a világhírű zeneszerzőt, a Zeneakadémia egykori növendékét és tanárát.

A kétszeres Kossuth- és háromszoros Erkel Ferenc-díjas Kurtág György, akit **Ligeti György** és **Eötvös Péter** mellett a legjelentősebb kortárs magyar komponistaként jegyezték a zenetörténet, február 19-én volt 100 éves. A tiszteletbeli doktori oklevelet **Farkas Gábor**, az egyetem rektora adta át, aki köszöntőjében arról beszélt, hogy Kurtág György tanárként a kezdetektől nemcsak zongorát, kamarazenét tanított, hanem művészi fegyelmet, szerény alázatot, figyelmet, elemzőkészséget és örök szellemi nyitottságot is. Hozzátette: mindeközben az élet példájára is nevelt többnemzedéknyi tanítványt.

„Ez a doktori cím üzenet, hogy halásak vagyunk, amiért Kurtág György 1945-től 2026-ig mindvégig jelen volt a Zeneakadémia életében. Kezdetben diákként, később tanárként, aztán műveinek nagytermi előadása révén, vagy pusztán csak a szellemével, amely végérvényesen beívódott ezekbe a történelmi falakba” – mondta laudációjában **Faze-**

kas Gergely zenetörténész, a Zeneakadémia docense.

Mint kifejtette, Kurtág György ma is munkaképes, aznap is tanított, emellett pedig továbbra is komponál, hiszen a kettő számára szétválaszthatatlan. „Számára az oktatás nem más, mint megértés. Ahogy felesége, **Márta** megfogalmazta, Kurtág belebújik a zenébe, és belülről kivilágítja.”

Felidézte, hogy Kurtág élete rengeteg kanyaron, lejtőn és szakadékon át vezetett, ezek között volt a második világháború, a kommunista időszak, az 1956-os forradalom sokkja, a párizsi emigrációs kísérlet, az élet és a művészet újragondolása, a Kádár-korszak szellemi magányában létrejött nagy művek és az ezeket kísérő alkotói válságok sora. A világhír a nyolcvanas évektől fokozatosan találta meg, innentől újabb remekművek következtek.

Elhangzott, hogy 1945 szeptemberében a zeneszerzés szakra együtt felvételizett Ligeti Györggyel a Zeneakadémián, és életre szóló barátságot kötöttek.

„Hosszú útjának csúcspontja a milánói Scalában 2018-ban bemutatott operája, a *Fin de partie* volt. Ezt már a BMC épületében lévő lakásában írta, akárcsak legújabb művét, a tavaly befejezett egyfelvonásos operát, a

Die Stechardin-t” – tette hozzá **Faze-**

kas Gergely. Szólt arról, hogy előadói szempontból nem egyszerű Kurtág zené-

je, bizonyos művei a kompozíciós struktúra szempontjából rendkívül komplexek, ám ez a kifejezés szolgálatában áll. Gyakran nevezik a mi-

Fotó: MTI / Kovács Márton

niatúr formák mesterének. Nem egyszerűen megzenésítette számos költő, köztük **Pilinszky János**, **Tandori Dezső**, **József Attila**, **Franz Kafka**, **Samuel Beckett** sorait, hanem a szavak mögé hűz be magával bennünket, oda, ahol rátalálhatunk valamire, amire azt mondhatjuk, ez az igazság – fogalmazott a zenetörténész.

Fazekas Gergely elmondta, hogy 150 éves története során a Zeneakadémia keveseknek adományozott tiszteletbeli doktori címet, Kurtág György előtt csak **Yehudi Menuhin**, **Kadosa Pál** és **Sir John Eliot Gardiner** (aki 1995-ben Kurtág talán legmegrázóbb műve, *A csüggés és keserűség* dalai világpremierjén vezényelt Amszterdamban) részesült ebben az elismerésben.

Kurtág György századik születésnapja alkalmából a Budapest Music Center (BMC) nagyszabású, egész éven át tartó országos programsorozatot szervez. A *Kurtág 100* ünnepi fesztiválon nemzetközi sztárok és a hazai kortárs zenei élet meghatározó előadói mutatják be Kurtág életművének keresztmetszetét. A fővárosban a Müpában, a Zeneakadémián és a BMC-ben, emellett Győrben, Szombathelyen, Pécsen és Szegeden is lesznek programok.

IZRAELI

SZÍNES

A 156 lepkefaj egyharmada veszélyeztetett, három már kihalt

Az ország lepkefajainak körülbelül egyharmada veszélyeztetett, három már kihalt – derül ki a rovarok első helyi vörös listájáról, amelyet számos izraeli szervezet közösen állított össze.

Izrael vörös listája a Természetvédelmi Világszövetség által kiadott, azonos nevű nemzetközi jegyzékek mintájára készült, amelyek célja felmérni a fajok egészségét és a kihalás kockázatát.

A Times of Israel szerint az országban dokumentált 156 lepkefaj közül 12 kritikusan veszélyeztetett, 23 veszélyeztetett, 22 pedig fenyegetett jövőjűként van meghatározva. Csak 63 fajt tartanak nem veszélyeztetettnek, a fennmaradók esetében pedig nem áll rendelkezésre elegendő információ állapotuk felméréséhez.

A veszélyeztetett fajok közé tartozik a kardoslepke, a török tomárka, a közönséges gyöngyházlepke, az égei c-betűs lepke és az ottomán pürke.

A vörös lista szerint a lepkéket fenyegető veszélyek az építkezések, az infrastruktúrafejlesztés és a nyílt területek mezőgazdasági területekké alakítása miatti élőhelyvesztéstől kezdve a növényvédők szerek használatáig terjednek, amelyek mind a lepkék lárváit, mind a növényeket károsítják, amelyekre a lepkék a petéiket rakják.

A lepkék a növények fontos beporzói, és hernyóikkal együtt táplálékot biztosítanak a denevérektől és a madaraktól kezdve a gyíkokig sokféle élőlény számára.

Miért nem érti a Nyugat a Közel-Keletet?

Te nyugati vagy, és tévedés azt gondolnod, hogy a Közel-Kelet olyan, mint te.

Bernard Lewis közel-keleti történész szavait átfogalmazva: „Ahhoz, hogy megértsük a Közel-Keletet, úgy kell látnunk, ahogyan a régió lakói látják, és nem úgy, ahogyan a nyugatiak szeretnék.”

Ez olyasvalami, amit Izrael ellen-

segei nagyon jól tudnak rólad. Mesterien tudják, hogyan kell kihasználni a nyugati erkölcsi ösztönöket és érzelmi reflexeket, majd azokat fegyverként Izrael ellen fordítani. Ez azért működik, mert a kulturális eltéréseket ritkán ismerik el.

Vessünk egy pillantást néhány alapvető félreértésre:

Értékek

A nyugati társadalmak, Izraelt is beleértve, kiemelt értéket tulajdonítanak az emberi életnek, az egyenlőségnek, a méltányosságnak, a véleménynyilvánítás szabadságának és az objektív igazságnak.

Ebben a régióban nem ezek a legfontosabb értékek. Az első helyen a föld, a határok, a becsület, a család, a vallás és a hagyományok állnak.

Ez az ellentmondás tragikusan téves előrejelzésekhez vezet.

Béke és konfliktus

A nyugatiak a konfliktust mindenáron elkerülendő dolognak tekintik, a párbeszéd és a kompromisszum után az utolsó lehetőségnek.

Ebben a régióban a konfliktus az első. Ez tisztázza az erőviszonyokat és felállítja a hierarchiát.

Az erő ki kell mutatni. Ha ez nem történik meg, akkor folyamatos próbatételek következnek, és végtelen háborús paradigma alakul ki, amíg egyértelmű vezető nem kerül hatalomra. Aki itt mindenáron békét kér, az végtelen háborút kap.

Erő és gyengeség

Nyugaton a sebezhetőséget gyakran erőként értelmezik. A nyitottság és az önkritika erkölcsi érettséget jelez.

Ezen a vidéken csak a nyílt erő tisztelik. A békülékenységet nem jó szándéknak, hanem gyengeségnek tekintik. A gyengeségre pedig rátámadnak. A békülékenység az erősek részéről ebben a kontextusban értelmetlen.

Igazság

A nyugati kultúra az igazságot kötelező érvényűnek tekinti. Mondd, amit gondolsz. Gondold, amit mondasz.

Itt az igazság gyakran helyzetfüggő. Az emberek a valóságtól függetlenül mondhatják azt, amit hallani akarsz. Ez nem feltétlenül szándékos megtévesztésből fakad. Ez kulturális sajátosság.

Ha ezt nem érted, ne próbálj alku- dozni egy keleti bazárban.

Ha a Közel-Keletről olvasol, vedd számba ezeket a különbségeket. A felfogásod azonnal megváltozik.

Izrael nagyrészt nyugati paradigmák alapján működik egy nem nyugati környezetben. Ez az ellentmondás emberéleteket követel.

A nyugati béke és kölcsönös tisztelet paradigmája akkor működik, ha másik nyugati kultúrával találkozik.

Ebben a régióban a kulturális összeférhetetlenség katasztrofális, és ezt meg kell érteni.

Magyar származású izraeli olimpikonok a téli játékokon

Amikor Izraelről beszélünk a sportok kapcsán, sokaknak talán nem a havas lejtők vagy a sífutópályák jutnak eszébe, pedig a téli sportokban is találunk kivételes tehetségeket. A köztük lévő közös ponton pedig talán meg sem lepődünk. A 2026. évi milánói–cortinai téli olimpián több olyan sportoló is képviselte Izraelt, akinek magyar gyökerei vannak – és történetük inspiráló példája a sport és a nemzeti identitás sokszínűségének.

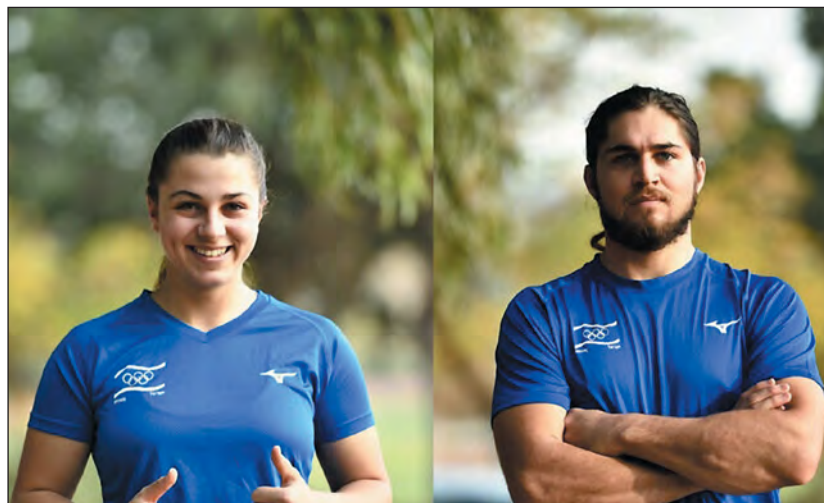
A Szöllős testvérpár – magyar-izraeli sílegendák

Az alpesi sík világában az izraeli csapat legismertebb arcai a Szöllős testvérek. Mindketten Budapesten születtek, és családjuk hosszú sítradícióval rendelkezik: édesapjuk, Szöllős Péter maga is profi síelő volt Magyarországon, mielőtt izraeli állampolgár és edző lett belőle.

Szöllős Noa a fiatalabb testvér, aki már a 2020-as téli ifjúsági olimpián bronz- és ezüstérmét szerzett, ezzel az első izraeli téli olimpiai érmesnek is számít.

Szöllős Barnabás 2022-ben Pekingben történelmi eredményt ért el azzal, hogy hatodik helyen zárt a kombinált alpesi síversenyben, ami nemcsak az izraeli, de a magyar származású alpesi sízők között is kiemelkedő teljesítménynek mondható.

A testvérek 2026-ban ismét Izrael zászlaja alatt mérettették meg magukat, miközben identitásuk kapcsán is egyedülálló történetet képviselnek: bár gyerekkoruk Magyarországon telt, nem beszélnek folyékonyan héberül,

A Szöllős testvérek

Fotó: Amit Shisel/Izraeli Olimpiai Bizottság

mégis büszkén képviselik azt az országot, amelyet sportpályafutásuk színhelyül választottak.

Kertész Attila Mihály – az izraeliek első olimpiai sífutója

A 2026-os téli olimpián történelmet írt **Kertész Attila Mihály**, aki Izrael első olimpiai sífutójaként állt rajthoz Milánó–Cortinában. A Magyarországon született sportoló civilben állatorvos, családjával jelenleg Thaiföldön él, és mindössze 2018-ban kezdett el sífutással foglalkozni.

Az izraeli állampolgárságot 2024-ben szerezte meg, miközben párhuzamosan egy rendkívül szokatlan sportpályafutást épített. Tinédzserként még kajakban versenyzett magas szinten, később azonban a sífutás ragadta magát, amelyet teljes testet igénybe vevő, rendkívüli állóképességet követelő sportként jellemez. Bár Izraelben nincs önálló sífutószövetség, és kezdetben az olimpiai szereplése is sokak számára irreálisnak tűnt, kitartásának köszönhetően teljesítette a kvalifikációs szintet.

Kertész Attila Mihály olimpiai indulása sporttörténelmi jelentőségű volt, ugyanakkor inspiráló üzenetet is hordoz: bizonyított arra, hogy megfelelő elszántsággal és motivációval harminc felett, késői kezdőként is elérhető az olimpiai részvétel. Ezzel nemcsak saját álmát váltotta valóra, hanem új fejezetet nyitott az izraeli téli sportok történetében is.

(Forrás: jpost, Times of Israel)

Zucker-Kertész Lilla

Izraelben nyílik a 27. Liszt Intézet

„Izraelben nyílik meg Magyarország 27. külföldi kulturális intézete, amely a többi Liszt Intézethez hasonlóan bemutatja majd a magyar kultúra és tudomány eredményeit az országban, és erősíti hazánk jó hírét és kétoldali kapcsolatait” – írta meg a hírt a *Szombat*, **Vincze Máté** közgyűjteményekért és kulturális fejlesztésekért felelős helyettes államtitkár, kulturális diplomata Facebook-oldalát idézve.

„Az izraeli intézet vezetője **Vörös Győző** professzor lesz, akivel a jövőbeli együttműködési lehetőségekről egyeztetünk” – jelezte.

„Prof. dr. Vörös Győző ókori kutató-építész (ELTE és BME alumnus), kutatóprofesszor (Pápai Bibliikus Egyetem, Jeruzsálem), kutatócsoport-vezető akadémikus, a Jordán Királyi Múzeumi és Régészeti

Vörös Győző és Vincze Máté

Hivatal Holt-tenger-parti projekt-igazgatója, a Mississippi Állami Egyetem kutatócsoportvezetője (Honorary Senior Research Fellow), a Magyar Állami Operaház díszlettervezője, a milánói Edizioni Terra Santa sorozatszerkesztője etc. Ásatásvezető Egyiptomban (Théba: 1994–1998, Alexandria: 1998–2004), Cipruson (Paphos: 2004–2009) és Jordániában (Machaerus: 2009–), nyolc angol nyelvű ókortudományi akadémiai szakmonográfia szerzője. Nős, két gyermek édesapja, Makovecz Imre Corvin-láncának alkotói támogatója (2002–2005), a Magyar Örömdíj lovagkeresztjének kitüntettje (2016) – foglalja össze pályaképét a Magyar Művészeti Akadémia Művészeti Működési és Módszertani Kutatóintézet honlapja.

Maja Kados: Üzenem a fiataloknak, hogy márti vagytok a személyes történetek őrzői

Megrendítő eseményre, a *Személyes történetek* című alkotás és a werkfilmje megtekintésére gyűltek össze a Síp utcai Goldmark Teremben a magyar zsidó szervezetek képviselői, diplomáciai testületek vezetői és önkormányzati tisztségviselők. A holokauszt nemzetközi emléknapja alkalmából szervezett rendezvényen beszédet mondott Julia Gross német és Maja Kados izraeli nagykövet, valamint Bóka János uniós miniszter.

A *Személyes történetek* (angol címe: *I still remember*) rendezője Chilton Flóra, producere Borbás Gergő, művészeti vezetője Kallós Viola volt. Az animációs effektekkel készült rövidfilmben Léderer Jánosné, Robert Ratonyi, Eva Rachel Sachar és Várkonyi Tiborné visszaemlékezéseit hallhatjuk, miközben a fiatalok bejárják az emlékezők által említett színhelyeket.

Az ünnepélyes eseményen részt vett Mester Tamás, a BZSH elnöke, a Mazsihisz alelnöke; dr. Nógrádi Péter, a Szövetség másik alelnöke; dr. Sándor Fegyir, Ukrajna nagykövete és Szűcs Balázs hetedik kerületi alpolgármester.

A felszólalók sorát Julia Gross, Németország nagykövete kezdte, aki hálás szavakkal emlékezett meg az OMIKE Goldmark Teremben zajló Művészakciójáról, amely sok-sok üldözöttnek biztosított megélhetést.

„Nagy megtiszteltetés számomra, hogy alázattal és hálával állhatok itt, ebben a teremben, amely néma tanúja volt a legsötétebb óráknak és a közösségi szellem legnemesebb megnyilvánulásainak egyaránt. 1944-ben, amikor a zsidó művészeket kitiltották a nyilvános színpadokról, ez a hely láthatatlan színházként vált menedékké” – mondta a nagykövet.

Mint fogalmazott: „A náci rezsim és ideológiája különítette el és üldözte a művészeket, s noha a mai Németország már egy másik ország, mélyen tudatában vagyunk annak, hogy Németország maradó felelősséget visel felmenőink bűneiért. Ez a felelősség határozza meg identitásunkat és cselekedeteinket ma is.”

Julia Gross nemcsak a hatmillió kioltott zsidó életre, s köztük a magyar áldozatokra emlékezett, de fejet hajtott a romák, a fogyatékosággal élők, a homoszexuálisok és mindazok emléke előtt is, akiket a náci rezsim üldözött és meggyilkolt. De feltette a kérdést: „Mit ér az emlékezés, ha nem fakad belőle bátorság a cselekvéshez?”

Válasza az volt: a múlt felidézése elválaszthatatlan a jelen kihívásaival való szembenézés kötelességétől, hiszen határozottan fel kell lépünk az antiszemitizmus minden formája ellen, s közös felelősségünk, hogy emlékezésünket a zsidó élet védelméhez szükséges bátorsággá alakítsuk.

A Személyes történetek kapcsán úgy fogalmazott: „Ez a projekt biztosítja, hogy az áldozatok milliói ne maradjanak absztrakt számok, és ez a film egy jövőorientált emlékezet-kultúra mintamodellje.” Mint mondta, az idős visszaemlékezőket meghallgató diákok a túlélők vallomásai alapján „másodlagos tanúkká” válnak, s garantálják, hogy a náci által célba vett emberek történetei élő párbeszéddé maradjanak fenn.

„Németországnak továbbra is ki kell állnia Izrael Állam léte és biz-

Bóka János és Maja Kados

Fotó: M. Schmidt János / Mazsihisz

tonsága, valamint a zsidó élet védelme mellett. Ugyanakkor kiállunk a nemzetközi humanitárius jog betartása és az ártatlan civil életek védelme mellett. Mélyen megrendít minket az emberi szenvedés Izraelben és Gázában egyaránt, és továbbra is olyan jövőért dolgozunk, ahol izraeliek és palesztinok tartós békében élhetnek – mondta a német nagykövet. – Felemeljük szavunkat az emberi jogok súlyos megsértése ellen, történjen az Iránban, Szudánban vagy Putyin agresszív és brutális háborújában.”

Izrael Állam budapesti nagykövete, Maja Kados a beszédét személyes momentumokkal kezdte. A holokausztot túlélő nagyapjáról szólva elmondta: „Testén és lelkében is viselte a soá hegeit, ám az otthonában a holokauszt nem egy történet volt, hanem a csend. Nem volt hajlandó beszélni az átéltekről, gyerekként eltöltött minket a háborús filmekről, mert meg akart védeni minket.”

„Olyan életet akart adni nekünk, amelyet nem árnyékol be az ő múltja. De ennek a védelemnek az volt a paradoxona, hogy emlékek nélkül nőtem fel. Az óvó szándék ellenére egy úr tátongott ott, ahol a történelemnek kellett volna lennie” – hangoztatta a nagykövet.

Mint fogalmazott, az elhallgatott részletek kitöltése több egyszerű személyes gyakorlatnál: ez az ellenállás egy formája. „Olyan időkben élünk, amikor a holokauszt igazságát eltorzítják; mélyen felháborító, hogy például a BBC úgy ad le holokausztműsorokat, hogy közben kihagy bizonyos részleteket.” Szerinte ez nem egyszerű hiba, hanem része annak a veszélyes tendenciának, amely „univerzalizálni” akarja a holokausztot, s ezzel megfosztaná az áldozatokat saját történelmüktől.

„Ha hagyjuk, hogy az áldozatok zsidó identitását kitöröljék, akkor elveszítjük a Soha többé! lényegét. Ezért olyan létfontosságú az a projekt, amelynek ma este tanúi vagyunk – mondta. – Amikor ezek a tizenévesek a túlélők vallomásaiból tanulnak, pontosan azt teszik, amit nekem kellett megtennem gondolatban hosszú éveken át. Üzenem a projektben részt vevő fiataloknak: ti mostantól ezeknek a specifikus zsidó történeteknek az őrzői vagytok. Gondoskodtatok róla, hogy a nagyapám által a védelmünkre szánt csendet erőteljes és együttérző hang váltsa fel.”

Bóka János EU-ügyekért felelős miniszter, az antiszemitizmus elleni küzdelem összehangolásáért felelős miniszterelnöki biztos kiemelte:

„Születésünktől fogva mindannyian küzdünk azért, hogy kifejezzünk valamit, amit nem lehet könnyen elmondani, s ugyanígy küzdünk azért, hogy visszaadjuk a holokauszt áldozatainak emberi méltóságát, akikről életükben, halálukban megvonták emberségüket.”

„A magyar holokauszt alatt a magyar állam elárulta saját állampolgárait, kirabolta, megbélyegezte és elhurcolta őket, gyilkosok kezére adta vagy maga ölte meg őket – fogalmazott a miniszter. – Ez hatalmas teher minden magyar vállán, ezért ennek a múltnak hosszú az árnyéka: elvesztett életek, eltűnt közösségek, generációkon átívelő veszteség és fájdalom.”

Hozzátette: „Ez a múlt visszhangzik minden újkori magyar kormány politikai felelősségében, ezért Magyarország kormánya nevében megerősítem elkötelezettségünket a magyarországi zsidó közösségek biztonságáért, a sokszínű magyar zsidó élet támogatása mellett, hogy a zsidó közösségek minden tagja megélhesse identitását Magyarországon, a hazánkban.”

Föltette a kérdést, hogy mit is jelent pontosan a Soha többé! szlogen, ha azt látjuk, hogy nagy európai városokban új gettók új falai emelkednek. „Ezek a falak nem téglából vagy deszkából készültek, de attól még falak, hiszen ha a zsidó diákok nem érzik magukat biztonságban az utcán, azok falak; ha zsidó egyetemistákat zaklatnak származásuk vagy véleményük miatt, azok falak; ha zsidó művészekről vagy tudósoktól megtagadják a meghívást vagy a publikációs lehetőséget, mert nem hajlandók nyilvánosan elhatárolódni Izrael Államtól, azok falak” – hangoztatta Bóka János.

Kifejtette: Európa ismét azon a ponton áll, hogy cserbenhagyja zsidó közösségeit és ezzel a zsidó örökséget, s ha ez megtörténik, akkor megszűnik Európának lenni, valami másá válik. Ez nemcsak a zsidó közösségeket aggasztja, hanem minden európai aggodalma, mert civilizációnk alapjai forognak kockán.

„Nem lehet harcolni az antiszemitizmus ellen, ha az egyetemek az érvelés ereje helyett a hatalom érveinek engednek. És nem lehet harcolni az antiszemitizmus ellen, ha a nap végén nincs politikai felelősségvállalás és elkötelezettség az antiszemitizmus ellenes jogi keretek és az azokat alkalmazó intézmények mögött” – jelentette ki.

A beszédek után a filmek vetítése következett, majd Borbás Gergő és Kallós Viola osztotta meg gondolatait a művekről és keletkezésükről.

A bár és bát micvák története

A bár micva és a bát micva, vagyis a fiúk és a lányok felnőtté avatása ma a zsidó közösségi élet egyik legismertebb eseménye, mégis viszonylag új keletű hagyomány. Története jól mutatja, miként alakultak a zsidó rítusok az idők során, hogyan reagáltak a különféle társadalmi és vallási változásokra.

A bár micva az ókortól a középkorig

A Talmud már használja a kifejezést a fiúk nagykorúvá válásának megjelölésére, ám az ehhez kapcsolódó rítus ekkor még rendkívül egyszerű volt: az apa áldást mondott, hálát adva az Örökkévalónak, amiért megszűnt a felelőssége fia micvához való viszonyulásáért. A hangsúly nem a rituális kötelezettségek hirtelen megnövekedésén, hanem az erkölcsi és értelmi érettségen volt.

A talmudi korban a gyermekek számos közösségi micvában részt vehettek: felhívhatták őket a tórához (alija), vagy tefillint viselhettek, amint képesek voltak az előírásokat megérteni és azokat helyesen teljesíteni.

A középkor azonban fordulatot hozott. Amikor a kiskorúak részvétele ezekben a rítusokban korlátozottabbá vált, felértékelődött az első nyilvános micvavégzés ünneplése. A 14. századtól már találunk forrásokat arról, hogy a fiút a 13. születésnapja körül vagy azt követően szombaton első alkalommal hívták fel a tórához. A 17. századra a bár micvához kapcsolódott a *szeudát micva*, az ünnepi lakoma is, amelyen a fiatal fiú gyakran talmudi témájú beszédet mondott. Ez a tanítás ma többnyire a reggeli istentisztelet részeként hangzik el.

Reformtörekvések megjelenése

A 19. századi európai reformmozgalmak számára a bár micva rituális jellege sokszor problémásnak tűnt. Alternatívaként jelent meg a – keresztény minták által is inspirált – konfirmáció, amely nem a rítusokra, hanem a zsidó hitelvek és ismeretek elsajátítására helyezte a hangsúlyt.

A konfirmációt eredetileg fiúknak szánták, ám hamarosan lányok is részt vettek benne. Az Egyesült Államokban Rabbi Isaac Mayer Wise vezette be 1846-ban Albany városában. A szertartás gyorsan a zsinagógák falai közé került, és természetes otthonra talált sávuotkor, azaz a tóraadás ünnepén. Az időzítés – az iskolai év vége – és a tartalmi kapcsolat is ideálissá tette az alkalmat.

A konfirmáció hívei hangsúlyozták annak koedukált jellegét, későbbi – 16-17 éves kori – időpontját, valamint azt, hogy célja a zsidó tanulmányok elmélyítése és meghosszabbítása. Bár a 20. század elején a bár micva népszerűsége aliberalis közösségekben csökkent, az utóbbi évtizedekben újra megerősödött, miközben a bát micva is egyre szélesebb körben elterjedt.

A bát micva fejlődése

Sokan a modern bát micva kezdetét Judith Kaplan 1922-es ünnepségéhez kötik, amelyet apja, Mordecai Kaplan rabbi, a rekonstrukcionista irányzat alapítója vezetett. Ugyanakkor már korábbról is vannak feljegyzések lányok zsinagógai nagykorúsági ünnepeiről Olaszországból, Franciaországból és Lengyelországból.

Judith Kaplan bát micvája még visszafogott volt a mai gyakorlathoz képest: áldást mondott a tórára, majd héberül olvasott egy szakaszt egy nyomtatott bibliából. Újdonsága mégis abban állt, hogy a lány rituális szerepvállalását és felnőtté válását helyezte a középpontba.

A kezdeti bát micvák gyakran péntek esti istentiszteleten zajlottak, ahol a lány a következő reggeli háftárát énekelte. Ma a reformirányzatokban a bár és a bát micva szertartásai szinte teljesen azonosak.

Az ortodox közösségekben a bát micva lassabban nyert rituális formát. Sokáig inkább családi ünnepelés, kisebb lakoma jelezte a lány nagykorúvá válását. Az utóbbi években azonban – különösen a modern ortodox körökben – a lányok egyre gyakrabban tartanak tanítást a tóráról vagy a női vallási szerepekről, akár az istentiszteletet követően.

A női imacsoportok szintén fontos szerepet játszottak ebben a folyamatban.

Felnőtt bár és bát micva

Már az 1950-es évektől megjelent az igény azok részéről, akik gyermekkorukban nem ünnepelhették meg a bár micvájukat, hogy felnőttként pótolják ezt a hiányt. 1971-ben tartották az első „késettett” bár micvát, majd a nemek közötti egyenlőség erősödésével nők is bekapcsolódtak a felnőtt bát micva gyakorlatába.

Ezek a szertartások egyéni vagy csoportos tanulási időszakot követően zajlanak, és a zsidó identitás tudatos, ünnepélyes megerősítését szolgálják. A zsinagógák egyre szervezettebb tanulmányi programokat hoztak létre, amelyek nemcsak nőknek és férfiaknak, hanem betérőknek is lehetőséget adnak arra, hogy elmélyüljenek a zsidó történelemben, szövegekben, liturgiában, és megtanulják héberül olvasni a tórát és a háftárát.

A *My Jewish Learning* cikke alapján fordította:

Zucker-Kertész Lilla

Beiktatták Törökország új főabbiját

Az isztambuli Neve Salom zsinagógában ünnepélyes külsőségek között beiktatták tisztségébe David Sevit. A Török Köztársaság 1923-as megalapítása óta ő a negyedik *hacham basi*, országos főabbí.

Izraeli médiaforrások szerint a hetvenéves David Sevi 1967 óta dolgozik különböző tisztségekben a törökországi zsidó közösség hagyományos szokásainak megőrzésén, a vallási élet megerősítésén és a zsidó oktatás előmozdításán.

Metszőként és kántorként is szolgálta a hitközséget, emellett alapítványokban és egyesületekben is vezető szerepet töltött be.

Külföldön a maftirim zenei hagyomány szakértőjeként ismert, amely a török dallamvilágot zsidó liturgikus himnuszokkal ötvözi. Az Iszlám Államok Rabbijai Szövetségének tagja.

Elődje, Jichak Haleva 84 éves korában, 2025. január 14-én hunyt el. A tisztség néhány hónapig betöltetlen maradt, majd az isztambuli közösség a szeptember 28-án megtartott ülésén egyhangúlag David Sevi megválasztása mellett döntött. A muszlim többségű ország új főabbija hét évig, 2032-ig töltheti be a hivatalát, természetesen a hosszabbítás lehetőségével.

Noha az elmúlt évtizedekben a törökországi zsidók nagy része Izraelbe alijázott, az országban még mindig tizenöt-húsz ezer főse becsült zsidó lakosság él, túlnyomó többségük Isztambulban. (*Jewish Chronicle*)

David Sevi főabbí

Klezmerkoncerttel tisztelegnek a 80 éves Jávori Ferenc „Fegya” munkássága előtt

A zeneszerző, előadóművész több évtizedes munkásságával újraélesztette és kortárs formában tette élővé a kelet-európai zsidó zenei hagyományt Magyarországon.

Klezmerkoncerttel ünneplik zenesztársai a több mint harmincéves műltra visszatekintő Budapest Klezmer Band alapítója és vezetője, Jávori Ferenc „Fegya” Kossuth-díjas zeneszerzőt, előadóművészt 80. születésnapja alkalmából március 7-én, a Budapest Kongresszusi Központban – közölték a szervezők az MTI-vel.

Mint közleményükben kiemelték, Jávori Ferenc „Fegya”, a magyarországi klezmer műfaj megteremtője, zeneszerző, előadóművész több évtizedes munkásságával újraélesztette és kortárs formában tette élővé a kelet-európai zsidó zenei hagyományt Magyarországon.

Nevéhez fűződik több nagyszabású színpadi mű, köztük a *Menyasszonytánc* és a *Levi Story* klezmer-musicalesk, a *Gettó* című zenés drá-

ma, a *Purim* klezmerbalett, valamint a *Klezmer Szvit*, továbbá több egyéni, mára klasszikussá vált klezmer-szerzemény – írták.

A tájékoztatás szerint a koncerten bemutatják Jávori Ferenc „Fegya” életművét a gyermekkortól kezdve a budapesti éveken át egészen a visszhangos európai és amerikai sikereig.

Az est során felcsendülnek Fegya

szerzeményei. A koncerten a Budapest Klezmer Band játszik, amely sajátos kompozícióiban humorral ötvözi a hagyományos jiddis motívumokat más népzenei, valamint modern elemekkel. Az összeállításban instrumentális és vokális szerzemények egyaránt helyet kapnak, ez utóbbiakban pedig több vendégművész is közreműködik – áll az összszezésben.

Csodaszép színésznőből zseniális feltaláló lett

Két Oscar-jelölt filmben, az Algírban és a Sámson és Delilában is szerepelt ez az osztrák születésű színésznő, akinek nevét méltatlanul felejtették el: igazán nagyot ugyanis feltalálóként alkotott.

Wifi, GPS, bluetooth: amikor okostelefonunkat nap mint nap kezünkbe vesszük, használjuk ezeket a megoldásokat, melyek segítségével internetezünk, útvonalat tervezünk vagy eszközöket csatlakoztatunk egymáshoz. Gyakorlatilag el sem tudnánk képzelni a modern mindennapokat nélkülük, az azonban biztosan nem jut eszünkbe, hogy a mindegyik alapjául szolgáló technológia feltalálója egy korábbi filmszínésznő volt.

Édesapja terelte a tudományok felé

Hedy Lamarr Hedwig Eva Kiesler néven született 1914 novemberében Bécsben. A jómódú zsidó családból származó kislány egyetlen gyermeke volt édesapjának, aki különös figyelmet fordított arra, hogy gyermeke nyitottan álljon a világ dolgaihoz. A férfi bankigazgatóként dolgozott, mégsem a pénzügyek iránt próbálta felkelteni lánya érdeklődését, hanem inkább hosszú sétákra indult vele, amelyek során különböző gépek működési mechanizmusát vitatták meg. A kislány tudományos tehetsége már ötéves korában megmutatkozott, amikor saját kis zenélődobozát szedte szét és rakta össze újra.

Édesanyja ugyanakkor zongoraművészként fontosnak tartotta, hogy a művészetnek is nagy szerep jusson lánya mindennapjaiban, így balettra íratta be, és már kiskorától zongoraleckéket adott neki.

Szépsége tette színésznővé

A lány mindemellett sugárzóan szép volt, briliáns tehetségét a külvilág elől el is rejtette előnyös külseje. Tizenhat éves volt, amikor felfedezte őt Max Reinhardt rendező, akinél később Berlinben tanulhatta a színészmesterséget. Első szerepét 1930-ban kapta, majd 1932-ben az Eksztázis című, ellentmondásos megítélésű, némileg erotikus romantikus drámával érte el a valódi áttörést.

Sugárzó szépsége mellett nem volt csoda, hogy a következő évben már férjhez is ment: Fritz Mandl a színpadon látta meg a Sissy című darabban, amikor beleszeretett. A fegyverkereskedővel kötött frigy azonban meglehetősen kérész-életűnek bizonyult, Lamarr később a következőképp beszélt együtt töltött idejükről:

„Nagyon hamar rájöttem, hogy nem lehetek színésznő, ha a felesége maradok. Otthon ő volt az uralkodó, én csak egy bábu lehettem. Olyasmí, amire vigyázni kell, egy tárgy, akinek nem lehetnek saját gondolatai és élete.”

A színésznő retentő boldogtalanul élt férjével, akinek oldalán nem ritkán kellett otthonában nácikat fogadnia – 1937-ben aztán Londonba menekült mindazzal, amit az ebédasztalnál megtudott a fegyverkezésről. Az éjszaka közepén pattant biciklire, hogy Mandl szorítását lerázza magáról, hamarosan pedig már az MGM Stúdió vezetőjével ismerkedett meg a Londonból New Yorkba tartó hajón.

A színésznőt kora legszebbjének is tartották egy időben

George Rinhart / Getty Images Hungary

Amerikába menekült, ott lett feltaláló

Louis B. Mayer azonnal rájött, hogy az amerikai közönség odalesz Hedy karizmájáért és akcentusáért egyaránt. Bár az angol nyelvvel hadilábon állt, mégis sikerült a társasági élet legfelsőbb köreiig eljutnia, John F. Kennedyyel és Howard Hughes-szal, egy producerrel is megismerkedett. A producer és Lamarr közt romantikus szál is szövődött, de ami igazán megragadta a színésznőt, az a férfi tudományos érdeklődése volt.

Ennyi idő után ugyanis végre foglalkozhatott azzal, amire édesapja tanította – a Hughes által rendelkezésére bocsátott eszközökkel végzett kísérleteket. Amellett, hogy otthonában dolgozott, a forgatásokon használt lakókocsijában is tudományos munkát végzett a szünetekben. Hughes elvitte repülőgép-
rakba, és megmutatta, hogyan készülnek a modern gépek.

Sosem kapott pénzt azért, amit megalkotott

Lamarr 1958-ig forgatott ugyan, de legjelentősebb találmányát még azelőtt megalkotta, hogy befejezte volna színésznői pályafutását.

1940-ban szabadalmaztatta a szomszédjával, George Antheil avantgárd zongoristával közösen megalkotott egyidejű frekvenciaváltási módszert, amelyet azért fejlesztek ki, hogy megakadályozzák a torpedókat irányító rendszerek zavarását.

Fel is ajánlották azt a haditengerészet számára, amely azonban egészen az ötvenes évek második feléig nem foglalkozott vele. A hatvanas években kezdték el használni a módszert, akkor, amikor Lamarrék szabadalma már lejárt, így egyetlen cenzhez sem jutottak. A haditengerészet 1985-ben tette lehetővé a módszer civil alkalmazását: a mobiltelefonok a bevezetőben felsorolt technológiákban kamatoztatják azt.

Lamarr nem csak ebben volt ugyanakkor úttörő: producerként is kipróbálta magát, ám a férfiak dominálta Hollywoodban a negyvenes években nem tudott valódi sikereket elérni. Amerikában még ötször ment férjhez, három gyermeke született, nyitott egy sikkópontot, de magányosan halt meg, élete utolsó 35 esztendejét egyedül töltötte. Az egykori színésznő utolsó éveiben nem hagyta el otthonát, még gyermekeivel – akik közül idősebb fiával majdnem ötven éven át nem beszélt – és unokáival is telefonon tartotta a kapcsolatot. Nyolcvanöt évesen szívbetegségben halt meg 2000-ben. Hamvait akaratának megfelelően egy bécsi erdőben szórták szét.

Kálmán Szonja/Dívány

APRÓ- HIRDETÉS

Műfogsorrögzítés miniimplantátumokkal. Bp., Szt. István krt. 4. III. 1. 320-4778. www.drviragdental.hu és www.mini-implantatum.hu

Üzemorvosi, háziorvosi rendelés Zuglóban, Vezér u. 156. VITAPHARM. Hétfő–szerda 15–16-ig. Dr. Szigeti Miklós, tel.: 220-0230.

Tisztességes, dolgozó nő életjáradéki szerződést kötne idős személyllyel. Havi fix jövedelemkiegészítést és segítséget kínálok a méltó nyugdíjas éveikért, saját ingatlanában maradva, rugalmas feltételekkel és jogi garanciával. 0670/705-2109.

ÚJ ÉLET

Kiadó: Magyarországi Zsidó Hitközségek Szövetsége
(székhelye: 1075 Budapest, Síp utca 12.)
Kiadásért felelős személy: dr. Kunos Péter
Szerkesztésért felelős személy:

Kardos Péter
1075 Budapest, Síp u. 12.
Telefon/fax: +36-1-413-5537,
+36-1-322-2829

E-mail: ujelet@mazsihisz.hu
Főszerkesztő: Kardos Péter
Olvasószerkesztő: Gábor Zsuzsa

Előfizetési díjak:
Belföldön: 1 évre 9600 Ft
Külföldre 13.600 Ft/év
USA és Izrael: 15.000 Ft/év
Az összeg valutában is befizethető az aktuális árfolyamon.

OTP bankszámlaszám:
11707024-22118480
OTP SWIFT kód:
(BIC) OTPVHUHB
IBAN:

HU66 1170 7024 2026 2095 0000 0000
Terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletág, előfizethető a kiadónál.
Postacsek: 11707024-22118480
Terjesztéssel kapcsolatos reklamációk intézése a 06-(1)-767-8262-es számon.

Szedés, tördelés:
WolfPress Nyomdaipari Kft.
Nyomdai munkák:
PrimeRate Zrt.

ISSN 0133-1353

Programajánlat

Március

Spinoza Színház
(1074 Budapest, Dob u. 15.)

Március 3. (kedd) 19 óra: Tony Curtis – Hollywood hercege – dráma

Március 7. (szombat) 19 óra: Holdfényes Randevű – zenés időutazás

Március 10. (kedd) 19 óra: Goldberger, a textilkirály – dráma

Március 12. (csütörtök) 19 óra: Frida – monodráma

Március 14. (szombat) 19 óra: Albina – A nő a Nobel-díj mögött – monodráma

Március 17. (kedd) 19 óra: Mózes és Jézus Pesten – politikai kabaré

Március 18. (szerda) 19 óra: Én, Zsa Zsa – monodráma

Március 19. (csütörtök) 19 óra: Tony Curtis – Hollywood hercege – dráma

Március 21. (szombat) 19 óra: Goldberger, a textilkirály – dráma

Március 24. (kedd) 19 óra: Gábor György: Talmud, Tóra – előadás

Március 25. (szerda) 19 óra: Capa, a világhírű háborús fotós – dráma

Március 28. (szombat) 19 óra: Darvas Szilárd – zenés-humoros est

Március 30. (hétfő) 19 óra: Carl Lutz – Az elfelejtett hős – film

Budai Micve Klub
(II. Frankel Leó út 49.)

Március 1. (vasárnap) 18.00: Vidám, zenés púrimi műsor. Opera és humor pátosz és mikrofon nélkül, sok zenével és nevetéssel. Fellép: Fodor Beatrix, Hábetler András, Neumark Zoltán.

Március 2. (hétfő) 18.00: A zsinagógában Eszter könyvének felolvasása, jelmezverseny.

Március 14. (szombat) 19.00: Ónodi Eszter, az egyik legkiválóbb magyar színésznő a vendég. Beszélgetőtársa: Bóta Gábor.

Március 28. (szombat): Bát micva

Generációk Klubja
(1067 Bp., Hunyadi tér 3., félemelet)

A programokat hétfői napokon tartjuk, 15 órától.

Március 9.: Szántó Edit, az OR-ZSE docense tart előadást „Zarándoklaton a Gázai övezetben” címmel.

Március 16.: Vendégünk Kacziniszky Barbara.

Március 23.: A zongoránál a hangulatról Fűzy Gábor gondoskodik.

Március 30.: Deák Gábort üdvözölhetjük.

NAPTÁR

Március 2., hétfő	Ádár 13.	Eszter bõjtje
Március 3., kedd	Ádár 14.	Púrim
Március 6., péntek	Ádár 17.	Gyertyagyújtás: 5.17
Március 7., szombat	Ádár 18.	Szombat kimenetele: 6.23
Március 13., péntek	Ádár 24.	Gyertyagyújtás: 5.27
Március 14., szombat	Ádár 25.	Szombat kimenetele: 6.33

Pertu – Tegezin

Az Új Élet magazinjának púrimi kiadása
Szerkeszti: az Új Élet tsz (tervezési szerkesztőség)
Tsz-elnök: K. P. (nem Kunos Péter)

Járás a jogdíj körül

A (minden)Hatóság Vallási Tagozatának honlapjáról idézünk. A továbbiakban „nem jogdíjas, no kopirájt”.

A tagozat erős felütéssel indít: Áldott legyél Ő. I., hogy megteremtetted a jogdíjat! Ezt a naponta temérdek bevételt hozó (vagy nem hozó) terméket az áldások kategóriájába sorolja.

Példát olvashatunk arról, hogy vallási vezetők körei, akik hittankönyveket szerkesztenek, nem jutnak 1-ről a 2-re, mert folytonosan jogdíjakba ütköznek. És kezdenek előlről. Évek hosszú során rájöttek arra, hogy a Tóra nem jogdíjas (no kopirájt), míg nem Áronba ütköztek, akitől a leviták származtatják magukat, és így nekik mint jogutódoknak jogdíjat kell fizetni: ez a felfedezés mindössze néhány éves, s állítólag ennyi levita azóta sem volt kis hazánkban, és még szaporodnak is. Viszont Mózes, Ábrahám meg a többiek mentesek (no kopirájt), és így szabadon idézhetők.

Egy másik helyen arról olvashatunk, kinek kell fizetni a jogdíjat. Pontatlan a fogalmazás? Nem! Csak 2értelmű. Mindenki azt hinné, hogy a felhasználónak. Hát nem! A jogtulajnak, a készítőnek, illetve leszármazottainak. Ha egyik sincs, akkor a (minden)Hatóság-NAK. De képzeljék el, hogy ha mondjuk egy száz évvel ezelőtt készült film készítőinek, illetve utódainak kell fizetni, akkor figyelemmel kell kísérni azok életét, halálát, temetői nyughelyét stb.

Na meg a világ változik. Ha csak lakcímet, országot váltanak, az még hagyján. De ha legalább címük és elérhetőségük helyén csak parcellaszám van, ez már messzemenő következtetésekre ad alkalmat. Akkor tény-

leg már csak a minden(Hatóság) az örököse és eltartottja a procedúrának.

Az utolsó téma talán a leghétköznapiabb, ezért sokakat érinthet. Egy autós önfeljelentést írt a minden (Hatóságnak). Ebben kifejti, hogy kocsiját évek óta nem használja, de fizeti a kgfb-t, a cascót, a kerületi adót, de... És most jön a feljelentés lényege. Nem tankol... Az állam dollárezrek millióért importálja a benzinrevalót, de ő ezt nem használja, azaz megkárosítja az országot.

Az eddigi fizessenek a gazdagok megy a levesbe, helyébe jön a fizessen mindenki – zárul a minden(Hatóság) Vallási Tagozatának (hon)Lapszemléje. Ámen!

Aktuális szélhámiaiak

Terjednek, mint esőben a gomba. Unokázók zsarolásai, bankszámlatitkok megszerzése, a technika nem áll meg. A kulcs a jelszó. Megállapodnak „ketten” egy közös jelszóban, nehogy valaki átverje őket. Mi is a jelszó? Ez a jelszó! Telefon, mondd a jelszót, mi is a jelszó? És már meg is van.

Szintlépés a mesterséges intelligenciával. Telefon cseng, a vonal másik végén megszólal az unoka saját hangján, saját beszédhibáival stb., és pénzt kér. Megbeszéli, hogy mivel ő most képtelen átvenni, ezért tegyék ide vagy oda. Kész. A nagymama visszahívja unokát, hogy mi történt. Semmi, mondja. Akkor mire kell a pénz? Milyen pénz? Kiderül, hogy meg sem történt az egész.

Ez a mesterséges intelligencia sok meglepetést fog még okozni. Én úgy jártam pórul vele, hogy cseng a telefon, a másik végén a feleségem szól bele: Ott vagy már? Igen! Akkor légy szíves egy kiló porcukrot is hozni! Mivel ilyen trükkben valóban volt párszor részem, így elküldtem őt valahová. Döbbsenemre hazaérve ezzel fogadott: Hoztál cukrot?

Sztálin kőből, 1953

Trump aranyból, 2026

-Hol van Ákos?

-Kórházban. Megivott egy üveg sört.

-Aztaaa. Kórházban egy sörtől? Milyen sör volt az?

-Az enyém.

Kéz a kézben

Villányi-fotó

Egy tűzvész, aminek van értelme

Láttam egy rajzocskát, egy vezetői szoba, asztal, székek, pánccsokrény, a szőnyeg közepén egy kupac hamu, alatta a szöveg:

- Tűz ütött ki az irodában, a főkönyvelő úr hősiesen megfékezte, így csak a pénztárbizonylatok égtek el...

Diagnózis

A dokim azt hiszi, hogy paranoiás vagyok!

Ezt így szóról szóra megmondta neked?

Nem! De gondolja!

Kóser Karmelita

A vidéki papnak sürgősen el kell utaznia egy hétre, de ez idő alatt sem akarja a gyülekezetét magára hagyni, így hát megkéri rabbi barátját, hogy helyettesítse.

A rabbi húzódozik, hogy ő nem tudja, mit kell csinálni.

- Misét nem kell tartanod, csak gyóntatnod a vétkezőket. Ez sem nagy ügy, gyere be velem a gyóntatószékbe, és nézd meg, hogyan csinálom.

Így is lesz. Jön az első bűnös lélek:

- Vétkeztem, atyám, megcsaltam a férjemet!

- Hányszor, lányom?

- Háromszor.

- Lányom, mondd el öt Miatyánkot, és kifelé dobj a perselybe a szegények javára 5 dollárt!

Jön a következő:

- Paráználkodtam, atyám, megcsaltam a férjemet!

- Hányszor?

- Háromszor.

A büntetés ezúttal is öt Miatyánk és 5 dollár adomány.

Ezután a rabbi próbálkozik:

- Vétkeztem, atyám, megcsaltam a férjemet!

- Hányszor?

- Csak egyszer.

- Akkor lányom, menj vissza, mert most akciós áron 5 dollárért háromszor csálhatod meg...